

ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

УДК 008

ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛОГІЯ ЯК НАВУКА І НАВУЧАЛЬНАЯ ДЫСЦЫПЛІНА

М.В. Абабурка (кафедра агульнага і славянскага мовазнаўства)

У апошнія дзесяцігоддзі ХХ ст. на мяжы лінгвістыкі і культуралогіі ўзнікла новая навука і навучальная дысцыпліна – лінгвакультуралогія. Яна ўвабрала ў сябе спецыфічныя, інтэграцыйныя рысы мовы і культуры таго ці іншага народа, што адлюстраваліся на працягу яго гістарычнага развіцця. Такім чынам, **лінгвакультуралогія** – гэта навуковае адгалінаванне, што ўзнікла на сумежжы лінгвістыкі і культуралогіі і займаецца даследаваннем асаблівасцей культуры народа, якія здаўна захаваліся ў мове. Ёсць і больш шырокае азначэнне лінгвакультуралогіі як новай філалагічнай дысцыпліны, што «вывучае пэўным чынам выбраную і арганізаваную сукупнасць духоўных каштоўнасцей і вопыту моўнай асобы дадзенай нацыянальна-культурнай супольнасці і якая забяспечвае выкананне адукацыйных, выхаваўчых і інтэлектуальных задач навучання» [1, с. 299]. Адным словам, **лінгвакультуралогія** вывучае мову як феномен культуры таго ці іншага народа.

Аб'ектам і прадметам даследвання (вывучэння) лінгвакультуралогіі як навучальнай дысцыпліны з'яўляюцца найперш моўныя адзінкі, якія набылі эталоннае, сімвалічнае і вобразна-метафарычнае значэнне ў культуры і якія абагульняюць вынікі ўласна чалавечай свядомасці, зафіксаваныя ў міфах, легендах, рытуалах, абрадах, фальклорных і рэлігійных дыскурсах, пэтычных і праязичных мастацкіх тэкстах і г. д. Пры гэтым уся ўвага ў лінгвакультуралогіі ўдзяляецца чалавеку: і як асобе, якая гаворыць, і як дзейнай асобе свету, пра які яна гаворыць. Таму антрапацэнтрычны пункт погляду стаў прэвалюваць над астатнімі ў самым сучасным мовазнаўстве.

Мэтай вывучэння (даследвання) лінгвакультуралогіі як навучальнай дысцыпліны з'яўляецца: па-першае, раскрыць сутнасць яе як сінтэзаванай і інтэграванай навукі; па-другое, сфарміраваць у студэнтаў уяўленне пра комплекс праблем «мова і культура ў іх узаемасувязі і ўзаемадзеянні»; па-трэцяе, раскрыць тэарэтычна і замацаваць практычна сучасныя падыходы да названых праблем.

Задачы курса:

1) растлумачыць агульныя тэарэтычныя палажэнні і базавыя паняцці лінгвакультуралогіі як навукі і навучальнай дысцыпліны;

2) падаць розныя азначэнні лінгвакультуралогіі як навучальнай дысцыпліны ў цеснай сувязі з метадалагічнымі (метадычнымі) асновамі;

3) пазнаёміць студэнтаў з сучаснай моўнай сітуацыяй у Рэспубліцы Беларусь, моўнай палітыкай і асаблівасцямі ўзаконенага білінгвізму;

4) забяспечыць неабходны аб'ём тэарэтычных звестак пра сістэму культурных каштоўнасцей, выражаных у беларускай і рускай мовах як дзяржаўных, а ў беларускай мове як нацыянальна-культурным вопыце і нацыянальнай ментальнасці;

5) прааналізаваць сучасныя падыходы да праблемы ўзаемасувязі мовы і культуры, трымаючыся навуковай інтэрпрэтацыі і метадыкі лінгвакультуралагічнага аналізу беларускамоўнага і рускамоўнага матэрыялу;

6) сфарміраваць у студэнтаў уменні выяўляць нацыянальна-культурную спецыфіку адзінак усіх узроўняў беларускай мовы (фанетыкі, лексікі, фразеалогіі,

словаўтварэння, марфалогіі, сінтаксісу, тэксту) з нацыянальна-культурным кампанентам зместу;

7) удасканаліць уменні і навыкі студэнтаў у ажыццяўленні міжкультурных зносін шляхам вывучэння суадносін мовы і культуры беларускага і рускага народаў.

Дасягненне пастаўленай мэты і вырашэнне пададзеных вышэй задач звязаны з пэўнымі цяжкасцямі, якія заключаюцца ў нераспрацаванасці метадыкі (метадалогіі) лінгвакультуралагічнага падыходу і лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі. Таму аналіз і тэарэтычнага, і практычнага (ілюстрацыйнага) матэрыялу пакуль што праводзіцца з выкарыстаннем як агульналінгвістычных метадаў (апісальна-аналітычны, супастаўляльны, параўнальна-гістарычны), так і кантэксталагічных (індуктыўны ці дэдуктыўны метады, лінгвастылістычны эксперымент, метады кампанентнага аналізу). У агульным і цэлым матэрыял аналізуецца і ў сінхронным, і ў дыяхранічным планах. Навуковыя задачы вырашаюцца пераважна праз комплексны падыход, заснаваны на семантычным аналізе экстралінгвістычных (пазамоўных) і інтралінгвістычных (унутрымоўных) фактараў у структуры беларускай ці рускай лінгвакультур. Пры разнастайнай інтэрпрэтацыі выкарыстоўваюцца ў першую чаргу тлумачальныя і перакладныя слоўнікі беларускай і рускай моў, этымалагічныя слоўнікі абедзвюх моў, а таксама так званыя краіназнаўчыя слоўнікі. Шырока выкарыстоўваюцца беларуска- і рускамоўныя тэксты ці іх фрагменты з вобразна-выяўленчымі моўнымі сродкамі. З гэтай прычыны заканамерна спалучаецца фармальна-лінгвістычны аналіз з тым ці іншым кантэксталагічным, функцыянальна-семантычным, а пры неабходнасці з культурознаўчым і эстэтычным.

Такім чынам, лінгвакультуралагічная кампетэнцыя вучняў і студэнтаў – гэта ўсведамленне імі мовы як феномена культуры, уменне карыстацца культурознаўчымі звесткамі з мэтай забеспячэння паўнацэннай камунікацыі. Тэарэтычную ж аснову лінгвакультуралагічнага падыходу вызначаюць наступныя **канцэптуальныя палажэнні**: мова (маўленне) і культура ўзаемазвязаныя; 2) мова – універсальны сродак спасціжэння культуры як сістэмы культурных норм і каштоўнасцей; 3) мова з’яўляецца культурна-гістарычным асяроддзем, якое фарміруе духоўную культуру [2, с. 7].

У другой палове ХХ ст. актыўна развіваюцца такія сінтэзаваныя навукі, як псіхалінгвістыка, лінгвістычная антрапалогія, лінгвістыка тэксту, сацыялінгвістыка і інш. Узнікаюць новыя адгалінаванні на стыку ці сумежжы розных традыцыйных навук: этнасемантыка, этналінгвістыка, этнапсіхалінгвістыка, лінгваканцэпталогія, лінгвакультуралогія. Апошняя, яшчэ канчаткова не сфармаваўшыся як навука, ужо пранікла ў вучэбныя планы ВНУ РБ і нават у навучальныя стандарты сярэдніх агульнаадукацыйных школ Беларусі. Па актуальных лінгвакультуралагічных праблемах як у Расіі, так і ў Рэспубліцы Беларусь пішуцца і абараняюцца дысертацыі (доктарскія – Е.А. Пакроўская, Т.М. Снітко, Л.М. Чумак і інш., кандыдацкія – В.І. Паставалава, В.У. Зелянко і інш.). Выпускаюцца так званыя лінгвакраязнаўчыя слоўнікі: Я.М. Верашчагіна, В.Р. Кастамарава, Ю.С. Сцяпанавы (1975), М.В. Чарновай (1978), Д.Г. Мальцавай (1998), М.В. Мураўлёвай (1997) і інш. У Маскве склаліся і дзейнічаюць цэлыя школы па вывучэнні лінгвакультуралогіі (Н.Д. Аруцонавай, У.В. Вараб’ева, Ю.С. Сцяпанавы, В.М. Тэліі), у Мінску (Л.М. Чумак і Л.А. Мурынай), у Віцебску (В.А. Маславай) і інш.

Лінгвакультуралогія не простае «складанне магчымасцей дзвюх кантактуючых навук – лінгвістыкі і культуралогіі», а менавіта распрацоўка новага навуковага напрамку, здольнага забяспечыць іх новае бачанне і тлумачэнне. Лінгвакультуралогіі яшчэ неабходна «даказаць» свой статус самастойнай навукі, але гэта патрабуе дэталёвай распрацоўкі фундаментальнай тэорыі, вялікай растлумачальнай работы. На сёння можна падаць толькі тыя моўныя факты, што найбольш цесна звязаны з культурай – тэорыя

інфармацыі ў яе развіцці і шматзначнасці (семантыка, лексіка, фразеалогія, парэміялагічны фонд, мастацкі тэкст), якія якраз і з'яўляюцца сапраўднымі захавальнікамі культуры [3, с. 7–40].

Літаратура

1. Воробьев, В. В. Лингвокультурология: теория и методы / В. В. Воробьев. – Москва : РУДН, 2008. – 340 с.
2. Зелянко, В. У. Методыка навучання беларускай мове на аснове лінгвакультуралагічнага падыходу (10–11 класы) : аўтарэф. дыс. ... канд. пед. навук па спец. 13.00.02 – тэорыя і методыка навучання і выхавання (беларуская мова). – Мінск, 2010. – 26 с.
3. Маслова, В. А. Введение в лингвокультурологию : учебное пособие / В. А. Маслова. – Москва : Наследник, 1997. – 207 с.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова